

Olav Aukrust

Lyrikeren og folkehøyskolelæreren

★ 21.01.1883 Lom i Oppland – † 3.11.1929 på Dovre

Av Unni Gangnæs

Da Heggen og Frøland sorenskriveri flyttet til Mysen i 1909 ble hovedbygningen på gården Elvestad i Eidsberg hovedsogn til leie. Olaf Funderud fra Spydeberg, som den gang var formann i ungdomsforbundet Eidsiva, ønsket å starte en folkehøyskole i distriktet. Han så nå en mulighet for å kunne få realisert planene. Lokalene på Elvestad, i form av tre saler, fant han velegnet som skolelokaler. Etter et årsmøte i Eid-

siva ungdomslag i februar 1910 ble det inngått leieavtale med de nye eierne av gården. Skoledriften ble startet opp samme høsten.

Entusiasmen var stor i distriktet og det kom inn pengegaver fra private og organisasjoner utover hele sommeren. Skolens navn ble Smaalenenes folkehøyskole.

Lærere i oppstartsåret ble den 24 år gamle dikteren Olav Aukrust fra Lom,

*Smaalenenes folkehøyskole på Elvestad i Eidsberg, før etableringen på Mysen.
Postkort utlånt av Jul Aage Krosby*

landbrukskandidat Per Svindland fra Valdres, frøken Louise Walmnæss fra Aamodt i Østerdalen og prost Sørli. Skolen ble høytidelig åpnet 17. oktober 1910. Mange var innbudt fra Eidsberg og omkringliggende bygder og mange kom. Neste dag, den 18. oktober, begynte skoledriften med 30 elever, fordelt på en folkehøyskoleavdeling og 13 elever i en framhaldsskoleklasse.

Olaf Funderud skrev at elevene dette første året sto i en særklasse. De var med på å legge grunnsteinen for den nye skolen og var derfor mer enn vanlig interesserte. Alle ved skolen ble straks imponerte av Olav Aukrust. Grammatikken måtte elevene kunne på fingerspissene med alle de fremmedord dette språkområdet kunne oppdrive. Her var han absolutt ubøyelig i sine krav.

Funderud skriver om Olav Aukrust at selv om han var fryktet, var han en særdeles avholdt lærer. Nesten forgudet. Hans nidkjerhet i norsk, litteraturhistorie, matematikk og psykologi var stor, og elevene satte stor pris på hans engasjement i disse fagene. Aukrust kunne være bitende i sine bemerkninger når elevene svarte galt eller ikke kunne lekse for dagen, men det gikk på kontoen for dyp respekt. På den annen side fikk de skryt og honnør for velgjort arbeid.

Olav Aukrust bodde på Haga det første skoleåret.

Skolen fikk en ny lærer i 1911, nemlig landbrukskandidat Lars Aukrust, bror av Olav. Lars var kjent som en glitrende foredragsholder. Han hadde holdt et inspirerende og åndefullt foredrag om Søren Kierkegaard i lærerlaget. Dette ble særdeles godt mottatt. Olaf Funderud var svært fornøyd med

å ha fått også ham med i sitt lærerkollegium ved skolen. Elevene på Elvestad opplevde ham som inspirerende. Sammen utgjorde brødrene Aukrust et stort pluss for den nystartede skolen på Elvestad. Det ble hevdet at brødrenes undervisning i norsk og matematikk best kunne betegnes som det reneste nybrottsarbeid. Ingen elever følte seg høye i hatten når Aukrustbrødrene besteg kateteret, men heller var det ingen som i større grad enn disse fulgte med i timene.

Lars Aukrust giftet seg 29. desember 1914 med Louise Walmnæss. Ingen av disse to var lærere ved Smaalenene folkehøyskole, alias Østfold folkehøyskole på Mysen den gang. Lars Aukrust ble ansatt 1. oktober 1918 som styrer ved Størsteigen landbruksskole.

Selv om elevene fryktet den gudbenådede lærer Olav Aukrust, elsket de ham samtidig for hans dyktighet. Elevene satte hans undervisningstimer umåtelig høyt. Hans ytre, så vel som hans vesen og hele fremtoning, var så aldeles utenfor det vanlige at man uvilkårlig stusset, men likevel ble *sterkt fengslet* på samme tid. Særlig hans tale, det krystallklare ved hans ord, gjorde sterkt inntrykk. Om det var morsmålet fra Lom, hans evner til å formidle litteraturhistorien eller sjelelære som gjorde det sterkeste inntrykk, opplevdes forskjellig av elevene. Uansett, så var det i alle fall hans særpregede personlighet og hans høytstrebende, flammende ånd som fylte dem med undring. Det var så visst ingen ytre effekt, det var sjelens innerste strenger han spilte på, som ga slik gjenklang hos elever og kolleger.

Jovisst var han streng og kunne tidvis oppleves som ubarmhjertig, spydig

og ironisk når uvitenheten blomstret altfor frodig hos elevene. Meningen var uansett god, det skjønte de, og virkningen slo aldri feil. Peter Krosby, som var elev på denne tiden, fortalte at det var tungt den dagen Olav Aukrust fortalte at han kom til å forlate skolen. En genial mann, en åndskjempe, en ordets mester. De mintes med stolthet og glede det å ha hatt ham som lærer.

Olav Aukrust var virkelig noe helt for seg selv, forteller Olaf Funderud i sine erindringer om mannen som bare var lærer noen få år ved skolen, men som satte slike dype spor etter seg.

Selv om han hadde fått noen advarsler om Aukrusts særegenheter våget Funderud å ansette ham i 1910. At han var en fremragende norsklærer viste attestene. Funderud husker at de diskuterte grammatikk og logisk tegnsetting. Funderud holdt på logisk tegnsetting, Aukrust på grammatikalsk. Aukrust var som vanlig meget påståelig og mente at hans vurdering var det eneste rette. Det var derfor ingen grunn til videre diskusjon om hvem som hadde rett i dette spørsmålet! Slik var han, skriver Funderud, og kollegiet måtte bare finne seg i hans væremåte.

Olav Aukrust var ofte syk, han led av leddtuberkulose. Han var plaget av hyppige hodesmerter. Kollegene måtte flere ganger ta timene for ham. Aukrust kunne være noe uberegnelig av denne grunn selvsagt. Det lå ikke for ham å henge i klokkestrengen, men i det store og hele så gikk det bra, forteller Funderud i sine erindringer. Elevene beundret ham, var nærmest trollbundet av sin lærer. Ville Olav Aukrust vinne elevene for seg – så klarte han det fullt ut, sin væremåte på tross.

Sommeren 1911 giftet han seg med Gudrun Blekastad, men fortsatte ved skolen enda en tid.

Han arbeidet med foredrag som han brukte mye tid på, men når de så var ferdige, var de alle strålende. Han var en spirituell foredragsholder og kunne trollbinde sine tilhørere.

Olav Aukrust sluttet ved skolen i 1913 – altså for 100 år siden. Da Funderud ved skolens 5-års-jubileum i 1915 skulle utgi et festskrift, anmodet han Olav Aukrust om å skrive et dikt. Det gjorde han og sendte da til Funderud sitt dikt «Norrøna-kvadet», et ualminnelig fint dikt, sterkt, med dypt innhold og svært formfullendt.

Funderud skriver at Olav Aukrust i forhold til sin unge alder da han begynte ved skolen i 1910, var en moden og selvsikker mann. Det kunstneriske kom frem ved alt han gjorde og sa. Han spilte også gjerne fele – fremragende. Selv om han hadde amputert venstre hånds langfinger, spilte han uten synbare problemer.

I sin verdensanskuelse var Aukrust en ukuelig optimist. Han trodde fullt og fast på en ny gullalder i Norge. Da han forlot skolen lånte han Olaf Funderud en bok, nemlig antroposofen Rudolf Steiners «Kristendommen som mystisk kjensgjerning». Aukrusts egen diktning synes å bære spor av Steiners filosofiske retning – om enn ikke iøynefallende. Uansett har han nok mottatt impulser av denne store europeiske tenker. Han meldte seg inn i Antroposofisk selskap i 1921. Han hadde våren samme året, sammen med sin hustru, Gudrun Blekastad vært innom antroposofens hovedsenter i Goetheanum i Dornach i Sveits, på vei hjem fra Italia.

Bondelagets folkehøgskole.

Funderud forteller i sine erindringer: «Men som det geni Aukrust var, er ikke bare den kunstneriske formen, men også tankeinnholdet naturligvis helt hans eget. Sin misjon som dikter tok han så alvorlig, at alle undret seg.»

Olav Aukrust var ikke fysisk sterk. Leddtuberkulosen kom til å prege hans siste leveår. Hans død kom derfor ikke uventet på de som kjente ham. Han døde 3. november 1929, bare 46 år gammel. Han etterlot seg enke og to sønner. Det gikk ikke upåaktet hen ved Østfold folkehøgskole som skolen på Mysen nå het, og hvor Olaf Funderud var rektor. Tidligere elever og kolleger mintes Aukrust med stor takknemlighet. Stolt over å ha kjent ham, og over å ha hatt ham som gudbenådet lærer ved skolen i oppstartsårene 1910–1913.

Billedhuggeren Dyre Vaa har laget Aukrustmonumentet i Lom. Gården

Norgard hvor Aukrust ble født, er åpen for publikum i turistsesongen. Gården drives nå biodynamisk og har en stor urtehage. Herfra selges også gårdsprodukter.

Olav Aukrust var forøvrig onkel til brødrene Odd og Kjell Aukrust.

Olav Aukrust ble aldri lærer ved Østfold folkehøgskole på Mysen da denne startet opp 1914 i nybygde lokaler i Vandugveien i Mysen, på gården Vandugs grunn. Det som i dag er Olaf Funderuds vei. Han sluttet formelt da skoledriften på Elvestad opphørte.

Kilder:

«Østfold Folkehøgskole 1910–1930»
av Olaf Funderud.
Eidsberg gårdshistorie, bind III